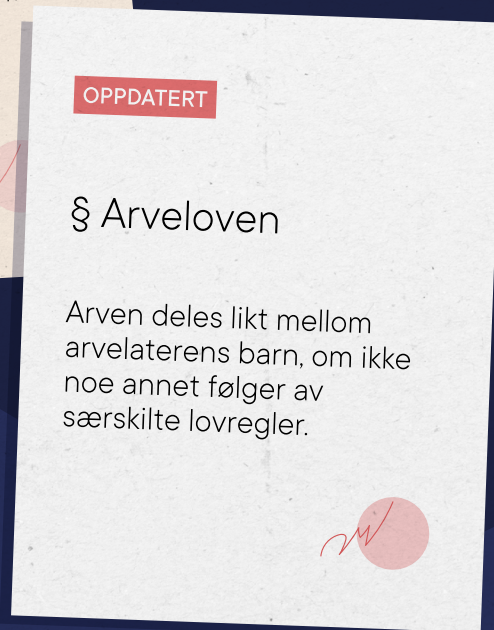

**SPRÅKSTATUS
2021**

STAT OG KOMMUNE

Språkrådet

Innhald

Målbruk i forvaltninga	4
Klarspråk	7
Språk i lover og forskrifter	14
Digitaliseringa av offentleg sektor	18
Kjelder	26

Nynorsk og bokmål er jamstilte skriftspråk i Noreg, og begge språka skal brukast og vere synlege i det offentlege rommet. Etter gjeldande lovverk skal sentrale statsorgan veksle mellom målformene slik at ingen av dei er representerte med mindre enn 25 prosent.

Språkrådet fører tilsyn med reglane i mållova og ser at svært få av dei statlege verksemdene faktisk oppfyller dette kravet. Nynorsk-kompetansen i offentleg sektor er mange stader låg. Negative språkhaldningar fører òg til dårleg måloppnåing. For å oppfylle lovkrava må språkarbeidet i forvaltninga vere både godt forankra og høgt prioritert.

Kommunane i landet har høve til å velje kva skriftspråk dei vil at statlege organ skal nytte i kommunikasjonen med dei. Privatpersonar har rett til å få svar frå statlege organ på sitt eige skriftspråk. Språklova vidarefører desse rettane og gjev dessutan nynorsken, som det minst bruka av dei to språka, eit særskilt vern. Det står likevel mykje arbeid att før målet om reell jamstilling er nådd.

Språklova slår fast at det norske forvaltningsspråket skal vere klart og lett å forstå for innbyggjarane. Med det er klart språk i det offentlege lovfesta for første gong. Klarspråk i lovverk og andre sentrale tekstar frå forvaltninga bidreg til å skape tillit til styresmaktene. Slik fremjar klarspråket rettstryggleiken i landet. Klarspråk er òg sentralt i arbeidet med digitaliseringa av offentleg sektor. Det er behov for å prioritere det nynorske skriftspråket særskilt i dette arbeidet.

«Dårleg måloppnåing i overordna departement har ein negativ smitteeffekt til underliggjande etatar, og tal frå Språkrådet viser at bruken av nynorsk på statlege nettsider har gått ned dei siste åra.»

Målbruk i forvaltninga

Målbruk i statleg forvaltning

Skal innbyggjarane i Noreg få oppfylt dei språklege rettane sine, må statsorgan og departement følgje mållova. Begge dei to skriftspråka skal vere synlege i sentral informasjon frå staten, og privatpersonar har rett til å få svar frå statlege organ i si eiga målform. Det er demokrati i praksis. Likeverdet mellom nynorsk og bokmål er stadfesta i føremålsparagrafen i mållova, og innhaldet i paragrafen blir vidareført i den nye språklova. Det nye lovverket vil i tillegg gje nynorsken som det minst bruka av dei to språka eit særskilt vern.

På oppdrag frå Kulturdepartementet fører Språkrådet tilsyn med målbruken i sentrale statsorgan og departement. Gjennom det systematiske tilsynsarbeidet gjev Språkrådet individuell tilbakemelding til alle statsorgan og departement. Det er avgjerande for å halde målvekslinga oppe i statleg teksttilfang.

Mållova med forskrifter slår fast at alle sentrale statsorgan og departement skal veksle mellom målformene slik at ingen av dei er representerte med mindre enn 25 prosent i teksttilfanget som verksemdene lagar for det eksterne publikumet sitt. Språkrådet ser at mange av dei statlege verksemdene gjer for lite for å oppfylle dette kravet. Dårleg måloppnåing i overordna departement har ein negativ smitteeffekt til underliggjande etatar, og tal frå Språkrådet viser at bruken av nynorsk på statlege nettsider har gått ned

dei siste åra. I 2019 låg nynorskprosenten i snitt på 14,5. I trykte tekstar varierer bruken av nynorsk rett mykje, men til liks med sosiale medium låg nynorskprosenten godt under tjuefemtalet i snitt også i denne kategorien i 2019.

Tala for målbruken på statlege nettsider kan tyde på manglande rutinar i statsforvaltninga. Mange statstilsette kjenner ikkje regelverket godt nok til å kunne gjere det lova krev av dei. Ei undersøking om bruken av bokmål og nynorsk blant statstilsette og språkbrukarar generelt som Språkrådet gjennomførte i 2015 (Språkrådet 2015), viste at mange nynorskbrukarar vel å endre skriftspråk frå nynorsk til bokmål i jobbsamanheng, medan bokmålsbrukarar så godt som aldri gjer eit liknande skifte. Resultata frå undersøkinga og tala frå tilsynsarbeidet til Språkrådet viser at statstilsette ikkje blir tydeleg nok oppmoda av leiarane sine til å bruke nynorsk i arbeidet. Det er derfor avgjerande at statlege leiarar prioriterer arbeid med språk i verksemda dei representerer, og forankrar det betre gjennom tett oppfølging og god opplæring.

Det er viktig å påpeike at tala Språkrådet samlar inn frå statlege verksemdar, ikkje alltid eignar seg for samanlikning og statistikk. Målbruken i statsorgan og departement varierer mykje frå år til år. Somme organ leverer ikkje målbruksrapport i det heile. I mange verksemdar er målbruksarbeidet sårbart og avhengig av nokre få eldsjeler. Tilsynsdialogen mellom Språkrådet og statsorgana legg til rette for at dei statlege verk-

semdene i aukande grad skal bli medvitne om ansvaret dei har for språkleg jamstilling i eigen sektor. Det bør vere ei høgt prioritert oppgåve òg når språklova tek til å gjelde, og det er dessutan i tråd med intensjonane om å styrkje sektoransvaret for den norske språkpolitikken. Mange språkbrukarar opplever framleis at dei blir møtte med for dårleg språkkompetanse frå statstilsette og for låg vilje til å følgje lovverket.

Alle privatpersonar har rett til å få svar frå statlege verksemder i si eiga målform, jf. § 6 i mållova. Likeins skal offentlege universitet og høgskular gje studentane sine høve til å melde frå om kva målform dei ønskjer å nytte på eksamen, jf. § 2 i forskrift om målform i eksamensoppgåver. Universitets- og høgskulelovutvalet har i framlegg til ny universitets- og høgskulelov (NOU 2020: 3) føreslått at denne retten blir teken inn i lova, og at retten blir utvida til òg å gjelde studentar ved private høgskular (side 126).

Mållova gjev publikum rett til å klage om dei ikkje får oppfylt rettane sine. Òg slik saksbehandling er med på å minne dei statlege verksemdene om kva reglar som gjeld for målbruken i staten. Språkrådet er ikkje klageorgan i slike saker, men får kopi av klagesakene gjennom rolla som tilsynsorgan. I 2019 fekk Språkrådet i underkant av 90 slike klagar. Året før låg talet på 53 saker. Kvart år dreier rundt 30 saker av totalen seg om feil skriftspråk på eksamen ved universiteta og høgskulane i landet. Talet på slike eksamensklagar er jamt, sjølv om det samla talet på klagesaker varierer rett mykje frå år til år (Språkrådet 2020). Språkrådet meiner likevel at talet på mållovsbrot er nokså stabilt. Det er talet på innmelde klagar som skiftar. Mørketala er med andre ord store. Statsorgana har sjølve plikt til å halde seg informerte om gjeldande rett og sjå til at dei tilsette har den nødvendige kompetansen til å kunne følgje reglane.

Det er grunn til å meine at både klageretten til publikum og tilsynsdialogen med Språkrådet skjerpar medvitet i staten om både plikter og rettar. I den nye språklova er Språkrådets oppgåver og ansvar knytt til rådgjeving, rettleiing og tilsyn lovfesta. Det er likevel

grunn til å minne om at språkarbeid er eit sektorovergripande ansvar.

Målbruk i kommunal og fylkeskommunal forvaltning

Etter føresegna i § 5 i mållova har eit kommunestyre rett til å vedta kva målform staten skal bruke i skriv til kommunen. Eventuelt kan kommunestyret vedta at staten i slike høve står fritt til å velje målform. Kommunen blir med det definert som språkleg nøytral i høve til staten. Tilsvarande vedtak kan fylkestinget gjere på vegner av fylkeskommunen. Kommunale og fylkeskommunale målvedtak skal etter lova meldast til Kulturdepartementet, som syter for at vedtaka blir gjorde kjende i statstenesta. For dette føremålet har departementet fastsett ei eiga forskrift med oversikt over gjeldande målvedtak i alle kommunar og fylkeskommunar (Forskrift om målvedtak). I 2016 vart ansvaret for oppfølging av § 8 første og andre ledd i forskrift om målbruk i offentleg teneste delegert til Språkrådet. Retten kommunane og fylkeskommunane har til å krevje nynorsk eller bokmål i skriv frå staten, er viktig for lokaldemokratiet og avgjerande for å sikre posisjonen til nynorsk som eit fullverdig og samfunnsberande språk i Noreg.

Språklege omsyn i kommunale og fylkeskommunale samanslåingsprosessar

5. april 2017 la regjeringa fram eit forslag om ny kommunestruktur (Prop. 96 S (2016–2017)), og 8. juni 2017 vedtok Stortinget ei rekkje kommunesamanslåingar, alle frå 1. januar 2020. Stortinget vedtok samstundes desse samanslåingane av fylka i Noreg, alle frå 1. januar 2020:

- Troms og Finnmark (Troms og Finnmark)
- Vest-Agder og Aust-Agder (Agder)
- Hordaland og Sogn og Fjordane (Vestland)
- Akershus, Østfold og Buskerud (Viken)
- Vestfold og Telemark (Vestfold og Telemark)

Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag vart slått saman til Trøndelag fylke frå 1. januar 2018.

I rundskriv F/8 N/81 frå Kyrkje- og undervisningsdepartementet (upublisert) er det teke stilling til kva som skjer med målvedtak i samband med endringar i kommunestrukturen:

Kommunar som er regulerte på ein slik måte at to eller fleire kommunar er slått saman, må gjere nytt vedtak med krav om målform endå om alle dei samanslåtte kommunane har vedtak om den same målforma. Elles blir kommunen rekna for å vere språkleg nøytral.

Språkrådet sende 30. oktober 2017 ut eit informasjonsskriv til kommunar og fylkeskommunar som var involverte i samanslåingsprosessar. I skrivet vart kommunane og fylkeskommunane oppmoda om å ta språkpolitiske omsyn i samanslåingsprosessen, og dei vart påminne om denne fleirtalsmerknaden i innstillinga frå Stortingets kommunal- og forvaltningskomité om løyvingar på statsbudsjettet for 2015: «Flertallet legger vekt på at hensynet til nynorsk språk skal ivaretas i arbeidet med kommunereformen.» (Innst. 16 S (2014–2015)). Dette omsynet vart teke opp att i dei to påfølgjande budsjettinnstillingane frå same komiteen.

Mellom 2015 og 2019 vart 71 kommunar slått saman. Av desse var det 24 nynorskkommunar som gjekk saman med andre og inn i større kommunar (Grepstad 2020). Mange av dei nye storkommunane gjekk over til å bli språkneutrale kommunar. Nokre nye kommunar, mellom anna Ålesund og Midt-Telemark, gjorde vedtak om å krevje nynorsk i skriv frå staten.

I 2015 var det i alt 113 nynorskkommunar, 158 bokmålskommunar og 157 språkneutrale kommunar i Noreg. I 2020 var det 90 nynorskkommunar, 118 bokmålskommunar og 148 språkneutrale kommunar. Kommunane med nynorsk målvedtak var i 2020 fordelte på sju fylke. Før regionsreforma var det 3 fylkeskommunar med nynorskvedtak, 2 fylkeskommunar med bokmålsvedtak og 14 språkneutrale fylkeskommunar i Noreg. Etter reforma var det 2 fylkeskommunar med nynorskvedtak, ingen fylkeskommunar med bok-

målsvedtak og 9 språkneutrale fylkeskommunar. Per 1. mars 2021 var tala uendra (Forskrift om målvedtak).

Språklova erstattar mållova og gjev fylkeskommunane nye plikter

Den nye språklova vart vedteken av Stortinget våren 2021 og inneheld nye retningslinjer for målbruken i fylkeskommunane. Etter § 15 i lova må òg fylkeskommunane svare private rettssubjekt på det skriftspråket som det private rettssubjektet ønskjer. Fylkeskommunane skal òg etter den same paragrafen rette seg etter målvedtaka i kommunane og fylkeskommunane. Desse pliktene er likevel mindre omfattande enn krava som gjeld for staten.

Verken mållova eller språklova stiller krav til kva skriftspråk kommunar og fylkeskommunar sjølve skal bruke i sin eigen administrasjon. Det finst per i dag inga offisiell oversikt over i kva grad kommunar og fylkeskommunar har gjort vedtak om eige administrasjonsmål.

Ved årsskiftet 2010/2011 gjennomførte Språkrådet, Landssamanslutninga av nynorskkommunar (LNK) og Nynorsk kultursentrum ei undersøking for å kartleggje korleis det stod til med bruken av nynorsk i kommunesektoren (Språkrådet 2011). Kommunane vart mellom anna spurde om kva samsvar det var mellom målvedtak og administrasjonsspråk. Dei fleste nynorskkommunane såg ut til å ha nynorsk som administrasjonsspråk og som det dominerande skulemålet i grunnskulen. Eit meir nedslåande resultat av undersøkinga var at nynorskkommunane melde at dei sjeldan eller aldri fekk skriv frå (sentrale) statsorgan på nynorsk (Språkrådet 2011). Det kan tyde på dårleg kunnskap om retten kommunane har til å få skriv på det skriftspråket dei ønskjer.

Det er ikkje gjort noka ny undersøking i ettertid. Fram til 2015 viste Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) gjennom den årlege kommuneproposisjonen til den fastsette offentlege språkpolitikken og understreka at kommunal og fylkeskommunal forvaltning er eit viktig domene for å styrkje nynorsken på «brei basis», men i Prop. 105 S (2019–2020) Kom-

muneproposisjonen 2021 (KMD 2019–2020) er verken språkpolitikken eller bruken av nynorsk i kommunane omtala. Etter kommunesamanslåingane og det utvida fylkeskommunale ansvaret som ligg i reglane i språklova, trengst det ei ny kartlegging av bruken av nynorsk i kommunesektoren.

Prisen «Årets nynorskkommune»

I 2009 etablerte det dåverande Kommunal- og regionaldepartementet prisen «Årets nynorskkommune». Føremålet med prisen var å stimulere til god nynorskbruk i kommunane. Kulturdepartementet tok over ansvaret for prisen i 2015. I eit oppdragsbrev dagsett 15. august 2015 bad Kulturdepartementet Språkrådet om å administrere arbeidet med prisen og leie juryarbeidet. Prisen går til ein kommune eller fylkeskommune som legg godt til rette for nynorsken, og vinnaren får 100 000 kroner. Tidlegare vinnarar er Stord (2009), Seljord (2010), Fjell (2011), Sogn og Fjordane fylkeskommune (2012), Ørsta (2013), Radøy (2014), Førde (2015), Time (2016), Sveio (2017), Vinje (2018) og nye Ålesund kommune (2019). I 2020 vann Voss herad prisen.

«Klarspråk bidreg til å skape tillit til styresmaktene. Styresmaktene skal vere eit godt føredøme, også språkleg.»

Klarspråk

Klarspråk fremjar demokratiet og rettstryggleiken. Styresmaktene gjev informasjon om mellom anna rettar og plikter. Derfor bør forvaltningspråket vere klart og lettforståeleg. Klarspråk bidreg til å skape tillit til styresmaktene. Styresmaktene skal vere eit godt føredøme, også språkleg.

I språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) blir ansvaret til det offentlege framheva. Her heiter det mellom anna at det offentlege «skal føre eit språk som gjer at innbyggjarane kjenner rettane og pliktene sine og kan ta gode og informerte val», og at kravet om god språkleg kvalitet også gjeld for digitale tenester. I språklova og den nye forvaltningslova (NOU 2019: 5) er det teke inn eigne føresegner om klarspråk. Klarspråk er dessutan nemnt i fleire sentrale styringsdokument, til dømes digitaliseringsstrategien til regjeringa (KMD 2019) og digitaliseringsrundskrivna frå KMD, og mange statlege og kommunale verksemder har laga eigne språkprofilar (språklege retningslinjer).

Utviklinga på klarspråksfeltet

Interessa for språkarbeid i offentlig sektor har auka jamt dei siste femten åra. Språkrådet har arbeidd systematisk med klarspråk i offentlig sektor sidan 2006, i tett samarbeid med dåverande Direktoratet for forvaltning og IKT – Difi (no Digitaliseringsdirektoratet – Digdir) og etter kvart KS og Universitetet i Oslo (UiO). Fagfeltet er i stadig utvikling, og Noreg markerer seg i det internasjonale klarspråksmiljøet.

Ei rekkje statsorgan har sett i gang tiltak for å betre språket i publikumsretta tekstar. Mange av desse tiltaka vart gjennomførte innanfor rammene av prosjektet «Klart språk i staten» (2008–2012), som er omtala i Språkstatus 2017 (Språkrådet 2017). Etter at prosjektet vart avslutta, er klarspraksarbeidet ført vidare som del av den ordinære drifta i Språkrådet.

Prosjektet «Klart språk i staten» vart evaluert i 2013. Sluttevalueringa (Dahle og Ryssevik 2013) viser at prosjektet har hatt god verknad, men at det er van-

Definisjonar av klarspråk

————— **2006** ————— **2009** ————— **2015** —————>

Med *klarspråk* meiner vi her korrekt, klart og brukartilpassa språk i tekstar frå det offentlege.

Ein tekst er skriven i klarspråk dersom mottakarane

- finn det dei treng
- forstår det dei finn
- kan bruke det dei finn, til å gjere det dei skal

(Definisjon inspirert av Ginny Redish)

Klarspråk er kommunikasjon med så tydeleg ordlyd, struktur og visuell utforming at lesarane i målgruppa finn den informasjonen dei treng, forstår han og kan bruke han.

skeleg å integrere språkarbeidet i den daglege drifta når eit prosjekt er avslutta. Kjennskapen til klarspråk i offentleg sektor har auka, og haldningane til klarspråk er vortne meir positive dei seinaste to–tre åra. Det finst mange konkrete døme på at tekstar og tenester i det offentlege har vorte betre. Samstundes er det mange som har vanskar med å omsetje klarspråksprinsippa i praksis. Det er ofte krevjande å halde fram med klarspråksarbeid når eit internt prosjekt eller kurs er gjennomført.

Sidan 2015 har også kommunesektoren satsa på klarspråksarbeid. KS leier dette arbeidet. Interesse for klart språk i helsesektoren har auka jamt sidan 2016, og meir informasjon om det finst i kapittelet «Helse».

Undersøkingar i offentleg sektor

I innbyggjarundersøkinga 2019 (Difi 2019) svara 47 prosent av respondentane at brev, brosjyrar og

liknande frå det offentlege er enkle å forstå, mot 42 prosent i ei tilsvarande undersøking i 2017 (Difi 2017a).

I Språkrådets befolkningsundersøking 2020 (Opinion 2020) svarte 47 prosent av respondentane at skriftleg informasjon frå det offentlege ofte er vanskeleg å forstå. Tala tyder på at det framleis trengst ein innsats for å gjere språket i offentleg sektor betre og meir forståeleg.

Det manglar kunnskap om kva for statlege og kommunale verksemder som driv med systematisk språkarbeid, korleis dei arbeider, og kva verknad arbeidet har hatt. Derfor planlegg Språkrådet ei ny undersøking om klarspråksarbeid i stat og kommune i 2021.

Definisjonen av klarspråk

Med tida har definisjonen av klarspråk vorte vidare. Tidlegare vart det lagt mest vekt på reint tekstlege

trekk. No blir det lagt meir vekt på mottakarorientering, kontekst og føremål. I 2015 vart det utarbeidd ein internasjonal definisjon av klarspråk: «Klarspråk er kommunikasjon med så tydeleg ordlyd, struktur og visuell utforming at lesarane i målgruppa finn den informasjonen dei treng, forstår han og kan bruke han.» Kommunikasjon skal femne om alle typar innhald og kan vere både ein tekst, ein video og ei digital teneste. Struktur og visuell utforming har kome inn, og mottakarane er snevra inn til lesarane i målgruppa.

Med den nye internasjonale definisjonen blir klarspråk meir relevant for fleire andre fagfelt, til dømes digitalisering, informasjonsdesign, universell utforming og UX (frå engelsk User eXperience, «brukaroppleving»).

Klarspråksprisane

Klarspråksprisane går til statsorgan og kommunar som gjer eit langsiktig og systematisk klarspråksarbeid. I tillegg blir det delt ut ei utmerking til ei eldsjel. Prisane er forvaltningsprisar og blir delte ut av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Språkrådet, Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) (no Digitaliseringsdirektoratet (Digdir)) og KS har til no samarbeidd om utdelinga av prisane. Ein uavhengig jury oppnemnd av departementet vurderer dei nominerte.

Klarspråksprisen for staten har vore delt ut sidan 2009 (med unntak av 2019). Klarspråksprisen for kommunar og fylkeskommunar kom til i 2016. Klarspråksprisane inspirerer og motiverer til systematisk språkarbeid. Prisane heng høgt, og nivået på kandidatane blir høgare for kvart år. For dei som arbeider overordna med klarspråk, gjev informasjon om arbeidet til pris-kandidatane nyttig kunnskap om språkarbeid i offentleg sektor.

Nettstaden klarspråk.no

Nettstaden klarspråk.no vart etablert i 2009 som ein del av prosjektet «Klart språk i staten». Språkrådet og Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) (no Digitaliseringsdirektoratet (Digdir)) dreiv nettstaden saman. Då prosjektet vart avslutta i 2012, overtok Språkrådet drifta. Sidan er nettstaden lagd om fleire gonger. Nett-

staden er fellesportalen for klarspråk i offentleg sektor i Noreg og skal først og fremst vere ei verktøykasse for offentleg tilsette som vil forbetre språket sitt eller setje i gang eit klarspråksprosjekt. I 2020 vart alt innhald på nettstaden revidert, og strukturen og utsjånaden vart endra. Nye verktøy og nytt innhald (mellom anna råd om språk i lover og forskrifter) kom til. Den nye versjonen av klarspråk.no vart lansert hausten 2020.

Klarspråkskurs for offentleg tilsette

E-læringskurset «Den gylne pennen», som vart laga av Språkrådet og dåverande Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) i 2016, gjev ei innføring i klarspråksprinsipp og -teknikkar. I 2020 var det på Læringsplattforma (felles digital læringsplattform i staten) og Verksemdsplattforma (kompetansestyringsverktøy for statlege verksemdar) til saman 2856 brukarar som starta kurset, medan til saman 1653 brukarar fullførte det. Klarspråkskurset er eit av dei mest bruka e-læringskursane på læringsplattforma i staten.

Føremålet med e-læringskurset er å gje inspirasjon og grunnleggjande kunnskap om klarspråk. Men eit e-læringskurs er ikkje nok. Både Språkrådet og private aktørar tilbyr ordinære klarspråkskurs med kurshaldar. Etterspurnaden etter tilpassa klarspråkskurs i offentleg sektor har vore jamn frå 2017 til 2019, men har gått ned i 2020. Ei årsak til nedgangen ser ut til å vere at statlege og kommunale organ ikkje har hatt høve til å prioritere språkarbeid under pandemien; dei har hatt meir enn nok med andre gjeremål. Ei anna årsak kan vere at kurstilbodet i 2020 er lagt om. Dei fleste klarspråkskursane i 2020 har vore digitale. Fleire oppdrags-gjevarar i offentleg sektor har sagt at dei vil utsetje planlagde klarspråkskurs til kursane igjen kan haldast på vanleg vis (ikkje digitalt). Private aktørar melder om at digitale kurs kan supplere, men ikkje erstatte ordinære klasseromskurs.

Behovet for klarspråkskurs, støtte og rettleiing vil venteleg auke når språklova tek til å gjelde.

«Dei siste åra har over 200 kommunar arbeidd med å forbetre språket i tekstane sine og berre i 2020 delte KS ut 1,1 millionar kroner til språkarbeid i kommunane.»

Lovfesting av plikt til å bruke klarspråk

Den viktigaste hendinga på klarspråksfeltet i Noreg i seinare tid er to framlegg om lovfesting av plikta til å bruke klarspråk i det offentlege. I 2019 vart det presentert eit framlegg til ny forvaltningslov (NOU 2019: 5). Lovframlegget inneheld ein eigen paragraf om forvaltningspråket (§ 8). I andre ledd blir det slått fast at «[f]orvaltningsorganet skal bruke et språk som er klart, presist og så vidt mulig tilpasset mottakeren». Også i sjølve utgreiinga blir det lagt vekt på klarspråk. Det er eit viktig signal at plikta til å skrive klart og forståeleg er nedfelt nett i framlegget til forvaltningslov, som er ei heilt sentral lov for offentleg sektor. Språklova, som vart vedteken våren 2021, inneheld dessutan ein eigen klarspråksparagraf (§ 9): «Offentlege organ skal kommunisere på eit klart og korrekt språk som er tilpassa målgruppa.»

Ei lovfesta plikt til å bruke klarspråk vil truleg utløyse behov for rettleiing og hjelp i forvaltninga. Språkrådet vil truleg få fleire førespurnader og klagar frå innbyggjarane. Ifølgje språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) skal det utarbeidast ein rettleiar som skal hjelpe departement og relevante statlege verksemder med å lage planar og rutinar for korleis reglane i språklova skal etterlevast. Når språklova tek til å

gjelde, trengst det verktøy for å kartleggje korleis verksemdene følgjer opp klarspråksparagrafen i praksis, på same måten som det trengst tilsvarende verktøy for å overvake lovetterlevinga for dei andre lovparagrafane.

Klarspråk og digitalisering

Digitale tenester er no ein viktig del av kvardagen for dei fleste. Skal ei digital teneste fungere effektivt, må språket vere klart og forståeleg for brukarane av tenesta. I Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda* heiter det at det er heilt avgjerande at arbeid med klarspråk blir ein del av utviklinga av dei digitale løysingane. Sidan 2017 har klarspråk vore tematisert i digitaliseringsrundskriva frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD). I desse rundskriva står det no at eit klart og brukartilpassa språk er ein viktig føresetnad for at digitale tenester blir tekne i bruk, og for at brukarane forstår kva for rettar og plikter dei har. Vidare står det at verksemdene skal bruke eit klart og godt språk i all tenesteutvikling, brukarretta informasjon og kommunikasjon. I rundskriva blir det vist til skriveråda på nettstaden klarspråk.no.

Det er viktig å sjå språket i nye digitale løysingar i samanheng med andre tekstar som vedtak, brev og

rettlearar. Ein innbyggjar må ofte bruke alle desse tekstane for å gjere det han eller ho skal, og då er det viktig at språket er einskapleg på tvers av sjangrar og format.

Det å organisere elementa i ei teneste kallar ein no gjerne for tenestedesign. I digitaliseringsstrategien (KMD 2019) heiter det at «det offentliges kommunikasjon og samhandling med brukerne skal skje på et klart og godt språk» (side 17), og at dette kravet også gjeld når samhengande tenester skal utviklast. I digitale tenester må tekstane vere tydelege og klare, og språket må henge godt saman med dei visuelle elementa.

Det tidlegare Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) arbeidde med klarspråk på fleire felt. Klarspraksarbeidet i etterfølgjaren til Difi, Digitaliseringsdirektoratet (Digdir), er avgrensa til å gjelde digitaliseringsvenleg regelverk og klarspråk i digitale tenester. I digitaliseringsstrategien (KMD 2019) heiter det at det er nødvendig å definere prinsipp og kjenneteikn for eit digitaliseringsvenleg regelverk, og at dette arbeidet må sjåast i samheng med arbeidet for klart lovspråk og innovasjon i offentlig sektor. Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) har fått i oppdrag å lage ei rettleiing for digitaliseringsvenleg regelverk. KS, Universitetet i Oslo og Språkrådet gjev råd i arbeidet.

Arbeid med språk i lover og forskrifter

Dei siste åra har interessa for språket i lover og forskrifter auka. Krav om klart språk og ryddig struktur inngår i mandatet til fleire lovutval. Lovutval og departement har fått språkfagleg bistand frå Språkrådet i arbeidet med revidering eller skriving av viktige lover. Den tverrfaglege skriveverkstadmetoden er mykje bruka i dette arbeidet. Språkrådet har laga ei rettleiing om godt språk i regelverk (Språkrådet 2021). Meir informasjon om arbeid med språk i lover og forskrifter finst i delkapitlet om språk i lover og forskrifter.

Klarspråk i kommunesektoren

KS, interesseorganisasjonen til kommunane, har sidan 2014 fått støtte frå Kommunal- og moderniserings-

departementet (KMD) til eit program for klart språk i kommunesektoren. Dei siste åra har over 200 kommunar arbeidd med å forbetre språket i tekstane sine (Wieland 2020), og berre i 2020 delte KS ut 1,1 millionar kroner til språkarbeid i kommunane. Programmet vart avslutta i 2020, men KS ønskjer å halde fram med arbeidet.

Mange kommunar gjorde mykje godt klarspraksarbeid i programperioden. Hamar kommune arbeidde systematisk med skrivekurs og skriveverkstader. Kommunen rekna òg ut kor mykje han kan spare på å skrive tekstar som innbyggjarane forstår (KS 2018). I 2018 undersøkte Stavanger kommune avgjerdstekstane i kommunen, det vil seie strategidokument, overordna planar og politiske saksdokument. Undersøkinga viste mellom anna at uklart språk kan føre til at dei som skal ta avgjerder, ikkje forstår kva dei skal ta stilling til. Uklart språk gjer det òg vanskelegare for innbyggjarane å ta del i samfunnet og forstå sentrale prosessar i kommunen (Stavanger kommune 2018). Hå kommune har arbeidd systematisk med klarspråk sidan 2016. Kommunen starta med å endre malar og standardtekstar for barnevern, helsestasjon, arealplan, oppmåling og barnehage. Fleire av tekstane i barnevernstenesta vart brukartesta, og ei gruppe med innbyggjarar kom med verdifulle innspel (Hå kommune 2016). Dette arbeidet la grunnlaget for at Hå kommune vann klarspraksprisen for kommunar og fylkeskommunar for 2018. I tillegg til det viktige tekstarbeidet mellom anna i barnevernstenesta sjarmerte kommunen juryen med prosjektet «HÆ?», der målet var at det skulle bli mindre «hæ» i Hå.

Hovudmålet med programmet har vore å auke medvitet om klart språk og leggje til rette for at kommunar og fylkeskommunar betrar kommunikasjonen med innbyggjarane. Arbeidet har i stor grad dreidd seg om å bygge lokal kompetanse gjennom kurs og utvikling av verktøy. KS har gjennom programsatsinga gjort det lettare for mange kommunar å prioritere klarspraksarbeid. Arbeidet har truleg spara kommunar og innbyggjarar for unødig tidsbruk, styrkt omdømmet til kommunane, betra rettane til innbyggjarane og lagt

«I tida framover blir det viktig å spreie kunnskap om at det offentlege får plikt til å føre eit klart språk, og kva denne plikta inneber.»

til rette for betre lokaldemokrati. Desse effektane har stor samfunnsøkonomisk verdi (Oslo Economics 2021, upublisert).

Det er likevel vanskeleg å vise til direkte økonomiske gevinstar på kort sikt. Mangelen på direkte økonomiske gevinstar gjer det vanskeleg for kommunane å prioritere klarspråksarbeidet. Utan ein sentralt koordinert innsats vil klarspråksarbeidet i kommunane truleg bli mindre omfattande enn det har vore i programperioden. KS er i ferd med å gjennomføre ei effektmåling av konkrete tekstar, og resultatane blir truleg klare sommaren 2021.

I 2019 lanserte KS rettleiinga «Klart språk i digitale løysningar» (KS 2019). Rettleiinga inneheld råd om skrivning, struktur og tekniske element og er eit godt praktisk verktøy i utvikling av digitale løysingar.

Nettseminar og kursverksemd i og for kommunane

KS held både kurs og samlingar for dei som har lyst til å setje i gang med klarspråksarbeid i kommunen eller fylkeskommunen dei arbeider i. Kursane høver både for leiarar, kommunikasjonsmedarbeidarar og fagpersonar. KS utviklar for tida ein såkalla dialogduk, som er ein metode for å diskutere utvalde tema i små grupper. KS har òg starta ein nettseminarserie med digitale klarspråkstreff. Treffane blir arrangerte om lag ein gong i månaden og inneheld føredrag og diskusjonar om aktuelle tema i klarspråksverda. Treffane er populære blant tilsette i kommunane og i staten. Våren 2021

samarbeider Språkrådet og Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) med KS om dei digitale klarspråkstreffa.

Klarspråk i akademia

Hausten 2019 etablerte Universitetet i Oslo eit bachelorprogram i klarspråk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium. Dette er det første bachelorprogrammet i klarspråk i Noreg (Universitetet i Oslo 2019). Studiet dreier seg først og fremst om kommunikasjonen mellom det offentlege og innbyggjarane, men mykje av kompetansen studentane tileignar seg, vil òg vere relevant for det private næringslivet. I tillegg til å få kunnskap om og dugleik i språk lærer studentane om demokrati, rettstryggleik og utøving av makt. Mot slutten av programmet skal studentane ut i praksis og gjere klarspråksarbeid på ein arbeidsplass. Dei første bachelorstudentane blir uteksaminerte våren 2022.

Fleire masterstudentar innanfor nordiske studium har spesialisert seg i klarspråk dei siste åra, og våren 2021 disputerte Noregs første klarspråksdoktor med ei avhandling om klarspråk og retorisk medborgarskap. Sidan det er stort behov for klarspråkskompetanse i samfunnet, trengst det eit eige mastergradsprogram i klarspråk.

Sidan 2017 har Humanistisk fakultet ved Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet (NTNU) tilbydd vidareutdanningskurset «Skriving på jobb: tekstutvikling, kommunikasjon og klarspråk» (7,5 studiepoeng). Målgruppa er alle som har lesing og skrivning som ein del av arbeidet sitt. Målet med kurset er å gje deltakarane betre skrivekompetanse.

Klarspråk er teke inn i undervisninga, forskinga og formidlinga ved dei juridiske fakulteta ved universiteta i Oslo og Bergen. Meir informasjon om klart juridisk språk ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen finst i kapittelet «Høgare utdanning».

Internasjonalt klarspråksarbeid

Sidan Noreg er eit lite land med ei relativt kort klarspråks historie, er det viktig å delta aktivt i det inter-

nasjonale klarspråksarbeidet og dra nytte av kunnskapen som finst på klarspråksfeltet. I nordisk samanheng har Sverige lenge stått i ei særstilling når det gjeld klarspråksarbeid, og mykje av det norske klarspråksarbeidet er gjort etter mønster frå Sverige.

Hausten 2019 var Noreg vertskap for den internasjonale klarspråkskonferansen PLAIN. Språkrådet arrangerte konferansen saman med dåverande Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) og klarspråksorganisasjonen PLAIN. Over 400 deltakarar frå 32 land besøkte konferansen i Oslo. Temaet for konferansen var «klar kommunikasjon – klare resultat». Blant dei 100 føredragshaldarane var mange titals norske verksemder som fekk synt fram klarspråksarbeidet sitt og fekk nye impulsar frå det internasjonale miljøet.

Noko av det viktigaste som skjer i det internasjonale klarspråksarbeidet i 2021, er lanseringa av ein internasjonal standard for klarspråk, ISO/WD 24495-1 Plain language i engelsk utgåve (ISO-standarden 2021). ISO-standarden kan bli eit viktig verktøy i klarspråksarbeidet og inneheld generelle prinsipp og retningslinjer som skal gjelde uavhengig av språk. Meir informasjon om internasjonalt klarspråksarbeid finst i kapittelet «Noreg og verda».

Vidare arbeid

Det er ingen tvil om at klarspråksarbeidet i Noreg har kome langt på kort tid. Omgrepet klarspråk var relativt ukjent for femten år sidan, men det vart etablert og anerkjent i forvaltninga etter at «Prosjektet for klart språk i staten» tok til i 2009. Behovet for klarspråksarbeid har vorte framheva i ei rekkje viktige styringsdokument. No går arbeidet inn i ein ny fase: Plikta til å bruke klarspråk blir lovfesta, og det kjem ein ISO-standard for klarspråk.

Med ein klarspråksparagraf i språklova er det meir aktuelt enn nokon gong å kartleggje klarspråksarbeidet i staten systematisk. Ei slik kartlegging kan vise korleis språkpolitikken fungerer i praksis, og ho kan vise kva for målretta tiltak som bør setjast i verk. Sverige har hatt ei språklov med klarspråksparagraf sidan

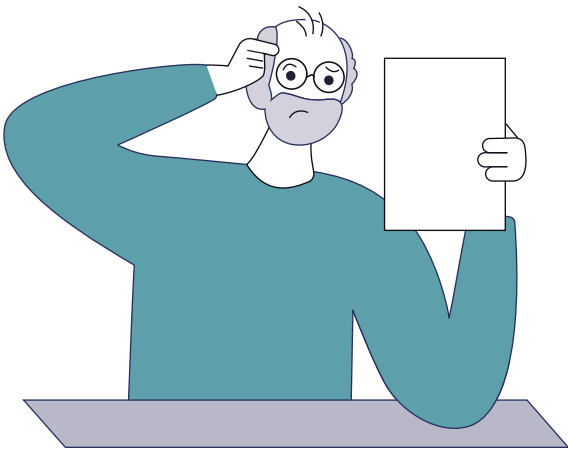
2009. Det svenske Språkrådet sender kvart år ut eit spørreskjema til offentlege organ for å kartleggje stoda for klarspråksarbeidet. Det kan vere aktuelt å gjennomføre liknande undersøkingar i Noreg.

Det finst lite samla kunnskap om korleis offentlege organ arbeider med språk i digitale tenester. Det siste året har digitaliseringa skote fart i Noreg, og det er vanskeleg å seie noko om kva språklege omsyn som er tekne i denne prosessen.

I tida framover blir det viktig å spreie kunnskap om at det offentlege får plikt til å føre eit klart språk, og kva denne plikta inneber. Innhaldet i klarspråksparagrafen må formidlast til offentlege organ, som no får ei plikt til å bruke klarspråk, og til innbyggjarane, som indirekte får ein rett til klarspråkleg informasjon. Språkrådet vil lage rettleiingsmaterieill og vere klar til å gje råd og hjelp til offentlege organ.

Eit viktig prinsipp i språkpolitikken er at han er sektorovergripande. Det betyr at alle sektorar må ta eit sjølvstendig språkansvar når dei utformar politikk på sitt område. Dersom klarspråksparagrafen skal verke slik han er meint, må alle departement engasjere seg på sine sektorområde. Det som blir prioritert av toppleiinga i eit departement, må prioriterast av underliggjande etatar òg. Eit verkemiddel kan vere at departementa i tildelingsbreva gjer underliggjande etatar merksame på det nye lovkravet og orienterer om at dei underliggjande etatane skal bruke klarspråk i all publikumsretta informasjon.

Det er ønskeleg at bachelorprogrammet for klarspråk ved Universitetet i Oslo blir utvida til eit masterprogram. Klarspråkskompetanse er etterspurd i arbeidslivet, og etterspurnaden vil truleg auke når språklova tek til å gjelde. Det vil venteleg kome fleire førespurnader om kurs og tekstforbetring, og truleg er det ein marknad for fleire tilbydarar av slike tenester.

«Klarare språk i regelverket kan føre til klarare forvaltningsspråk på dei områda der reglane gjeld, slik at ein slepp mistydingar og oppklaringsrundar som kostar forvaltninga tid og pengar.»

Språk i lover og forskrifter

Lover og forskrifter påverkar avgjerder på alle nivå i samfunnet, og dei set standard for mange andre tekstar. Dersom språket i regelverket er komplisert og omstendeleg, kan det føre til at rettar og plikter ikkje blir klart nok framstilte, og det er eit demokratisk problem. Uklart formulerte reglar er vanskelegare å handheve, så uklart språk i regelverk kan gjere forvaltninga mindre effektiv. Klarare språk i regelverket kan føre til klarare forvaltningsspråk på dei områda der reglane gjeld, slik at ein slepp mistydingar og oppklaringsrundar som kostar forvaltninga tid og pengar. Klart formulerte reglar er dessutan enklare å digitalisere. Det er ikkje noko mål at absolutt alle skal kunne forstå alle lovtekstar, men viktige lover som gjeld mange, bør få ei språkleg utforming som gjer at dei er nokolunde lette å forstå.

Sentrale føringar om utforming av regelverk

Det finst styringsdokument som seier noko allment om utforming av regelverk, til dømes utgreiingsinstruksjonen (Finansdepartementet 2016) og rettleiinga Lovteknikk og lovforberedelse (JD 2000). I utgreiingsinstruksjonen står det ikkje noko særskilt om språkleg utforming av regelverk; instruksjonen inneheld berre denne tilvisinga: «Lover og forskrifter skal utformes med utgangspunkt i Justis- og beredskapsdepartementets veileder Lovteknikk og lovforberedelse.»

Rettleiinga Lovteknikk og lovforberedelse dreier seg primært om det lovtekniske, men ho inneheld nokre generelle tilrådingar om språkføring. Rettleiinga om forskriftsarbeid for kommunane (JD 2002) inneheld dei same formuleringane om språkføring som Lovteknikk og lovforberedelse.

Framlegget til ny forvaltningslov (NOU 2019: 5) inneheld reglar om nokre spørsmål som den gjeldande forvaltningslova ikkje regulerer, til dømes forvaltningsspråket. Forvaltningslovutvalet føreslår mellom anna å lovfeste at språket i forvaltninga er norsk (§ 8 første ledd), og at forvaltningsorganet skal kommunisere på eit klart og presist språk (§ 8 andre ledd): «Forvaltningsorganet skal bruke et språk som er klart, presist og så vidt mulig tilpasset mottakeren.» Det er naturleg å tolke føresegna slik at ho òg omfattar språk i regelverk, jf. desse formuleringane frå NOU-en: «Det overordnede kravet er i alle tilfeller at forvaltningen skal bruke korrekt, klart og moderne språk, og det bør også være et mål å formulere seg så enkelt og lettfattelig som mulig. Disse språklige kravene har gyldighet både når forvaltningen yter veiledning, driver utredning, treffer og begrunner enkeltvedtak, utformer forskrifter og annet regelverk og i forvaltningens virksomhet ellers.»

I punkt 4.3.1 «Særskilt om lovspråk» i språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) heiter det mellom

anna at viktige lovtekstar som gjeld mange, bør ha ei språkleg form som gjer at dei er lette å forstå, og at eit klart og forståeleg juridisk språk er med på å styrkje demokratiet og rettstryggleiken. Dermed er det naturleg å tolke klarspråksparagrafen slik at han omfattar språk i regelverk òg.

I 2019 vart digitaliseringsstrategien (KMD 2019) lansert. Strategien inneheld eit eige kapittel om klart og digitaliseringsvenleg regelverk. Her står det mellom anna: «Regelverket bør være klart og forståelig, uten unødvendige skjønnsbestemmelser og med harmoniserte begreper. [...] Det er behov for å definere prinsipper og kjennetegn for et digitaliseringsvennlig regelverk. Dette arbeidet må også ses i sammenheng med arbeidet for klart lovspråk og innovasjon i offentlig sektor» (side 27).

Utviklinga på området

Interessa for språket i lover og forskrifter har auka dei siste åra. Krav om klart språk og ryddig struktur inngår i mandatet til fleire utval som skal skrive nye eller revidere eksisterande lover, til dømes opplæringslovutvalet, barnelovutvalet, hamne- og farvasslovutvalet, forvaltningslovutvalet, straffeprosesslovutvalet og universitets- og høgskulelovutvalet. Fleire lovutval og departement har fått språkfagleg stønad i arbeidet med revidering eller skriving av viktige lover.

I 2011 etablerte Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) prosjektet «Klart lovspråk». Prosjektet er omtala i Språkstatus 2017 (Språkrådet 2017). Prosjektet «Klart lovspråk» vart avslutta i 2019, men arbeidet med klart språk i lover og forskrifter blir ført vidare innanfor andre rammer. Arbeidsmetoden som vart utvikla i prosjektet (skriveverkstad, sjå omtalen nedanfor), har sidan vore mykje nytta.

I ei undersøking som det dåverande Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) gjennomførte blant regel-skrivarar og leiarar i departementa i 2017 (Difi 2017b), svarte respondentane at lover og forskrifter bør vere forståelege for innbyggjarane. Over halvparten av respondentane meinte at dei trong meir kunnskap om

klart lovspråk. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) støt Det juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo med 3 millionar kroner årleg i perioden 2016–2026 for at fakultetet skal utvikle klart juridisk språk som eige fagfelt. Fakultetet har sett i gang prosjektet «Klarspråk i juridisk forskning og undervisning» (Universitetet i Oslo 2016), som skal medverke til at lover og andre juridiske tekstar blir lettare å forstå. På dette området samarbeider fakultetet med Det juridiske fakultetet ved Universitetet i Bergen.

Lovkonferansen 2019 vart arrangert av Det juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo, Språkrådet og dåverande Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi). Målgruppa for konferansen var juristar, samfunnsvitarar, språkvitarar, teknologar, informatikarar og andre som arbeider med regelverksforvaltning og -utvikling i forvaltninga eller i akademien. Føremålet med konferansen var å skape ein stor møteplass for praktikarar og akademikarar som arbeider med regelutvikling og forvaltning. Konferansen skulle dessutan løfte fram satsinga på digitalisering og forskinga på digitale endringsprosessar innanfor jussen. Denne satsinga heng saman med klarspråk og lovgjevingslære.

Både Språkrådet og private aktørar held kurs om godt språk i regelverk og arbeider med lovspråk på tekstnivå (ved å gje språkfagleg stønad til departement og lovutval som skriv eller reviderer lovtekstar). I dette arbeidet blir det nytta ein tverrfagleg metode, den såkalla skriveverkstadmetoden. Metoden går ut på at juristar, filologar og andre fagpersonar samarbeider om tekstutkast og diskuterer seg fram til løysingar som sikrar både juridisk presisjon og språkleg kvalitet.

Skriveverkstadmetoden ser ut til å fungere godt, og tilbakemeldingane frå dei som får språkfagleg hjelp, er jamt over gode. Lovtekstane blir språkleg klarare og meir forståelege. Skriveverkstadmetoden gjev ei form for brukartesting på kjøpet: Filologar er også lekfolk og potensielle brukarar av lovteksten, og dei gjev tilbakemelding på det grunnlaget i tillegg til dei språkfaglege vurderingane. Departement og lovutval

«I St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og meining* stod det at det er eit mål at minst 25 prosent av lovverket rekna i tekstmengd skal vere på nynorsk. Dette målet er ikkje nådd.»

som får hjelp med språkleg kvalitetssikring av lovteksten, kan såleis lære noko om korleis ikkje-ekspertar oppfattar teksten, og ta lærdommen med seg vidare i lovarbeidet. I perioden 2014–2020 er det gjennomført i alt 95 skriveverkstader med Språkrådet. Private aktørar har i perioden 2017–2021 gjennomført meir enn 50 skriveverkstader i ulike statsorgan (tilsyn, direktorat m.m.) og gjennomgått forskrifter, lover og delar av lover for fire departement.

I perioden 2009–2020 har lovutval og departement fått hjelp av Språkrådet til å kvalitetssikre språket i til saman 24 lover (heile tekstar eller utdrag) og 5 forskrifter. 14 av lovene var på bokmål, 10 var på nynorsk. 4 av forskriftene var på bokmål, 1 var på nynorsk.

Det er ikkje gjennomført nye undersøkingar som seier noko om verknaden av arbeidet med språk i lover og forskrifter dei siste åra. Det finst lite kunnskap om korleis lovtekstar som har vore gjennom språkleg kvalitetssikring, verkar i praksis. På grunn av stramme tidsfristar er slike undersøkingar vanskelege å kombinere med lovarbeidet undervegs, og metodevanskane er ofte store, sidan ein gjerne manglar relevant samanlikningsgrunnlag. Overføringsverdien frå arbeidet med éi lov til ei anna er såleis ofte liten. Uansett er det ingen grunn til å rekne med noko anna enn at behovet for tradisjonelt språkleg kvalitetssikringsarbeid er like stort som før, om ikkje større.

Lovtekstar blir i liten grad brukartesta, truleg fordi brukartesting er tid- og kostnadskrevjande. Ein må ta

stilling til når i prosessen brukartestinga skal gjennomførast, og korleis resultata skal brukast. Dersom brukarane meiner at eit utkast ikkje er godt nok, er det slett ikkje sikkert at det blir tid til å lage eit nytt som kan testast og samanliknast med dei førre.

Verktøy og hjelpemiddel i arbeidet med språk i lover og forskrifter

Det finst ein god del materiell som gjeld språk i regelverk, men det meste finst berre på papir og er ikkje oppdatert.

På grunnlag av erfaring frå kurs og praktisk arbeid med lovtekstar har Språkrådet laga rettleiinga *Godt språk i regelverk* (Språkrådet 2021). Rettleiinga inneheld både reglar og sjangertilpassa skriveråd med autentiske døme. Ein kortversjon av rettleiinga ligg på nettstaden klarspråk.no, fellesportalen for klart språk i offentleg sektor.

I digitaliseringsstrategien (KMD 2019) heiter det at regjeringa vil utarbeide ei rettleiing for digitaliseringsvenleg regelverk og klart lovspråk. Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) har fått i oppdrag å lage denne rettleiinga.

Særleg om nynorsk i lover og forskrifter

Regelverket er eit viktig domene for nynorsken. I lover og forskrifter er det overvekt av bokmål. Nynorskprosenten i nye lover varierer mykje frå år til år, men er jamt over låg. Det er lite som tyder på at det blir gjort ein innsats for å auke talet på lover på nynorsk, trass i

at dette over tid har vore eit eksplisitt formulert mål i den norske språkpolitikken.

Dei aller fleste nye lovene som er komne dei seinaste åra, er på bokmål. Unntaket er våpenlova, som skal avløyse våpenloven (1961, bokmål).

Oversikt over fordelinga mellom bokmål og nynorsk i nye lover			
ÅR	Bokmål	Nynorsk	Totalt
2017	33	2	35
2018	23	2	25
2019	26	1	27
2020	67	1	68*

*21 av lovene er direkte knytte til pandemisituasjonen i 2020.

Når lover på nynorsk skal reviderast, hender det at dei blir skrivne om til bokmål. Døme på det er arkivlova, arvelova og lov om trdomssamfunn. Den gjeldande arkivlova (1992) er på nynorsk. Framlegget til ny arkivlov vart presentert i 2019 i to parallelle språkversjonar, bokmål og nynorsk, men den nynorske versjonen er ikkje gjennomgått av lovutvalet. Framlegget til ny forvaltningslov er presentert i to parallelle språkversjonar, bokmål og nynorsk, men heller ikkje denne nynorske versjonen, ei omsetjing frå bokmål, er gjennomgått av lovutvalet. Arvelova frå 1972 var på nynorsk. Den nye arvelova, som tek til å gjelde i 2021, er på bokmål. Lov om trdomssamfunn og ymist anna (1969) og lov om tilskott til livssynssamfunn (1981) blir oppheva når ny lov om tros- og livssynssamfunn (bokmål) tek til å gjelde.

Det finst ikkje klare sentrale retningslinjer om fordeling mellom nynorsk og bokmål i regelverk. Mållova frå 1980 fastslår at bokmål og nynorsk er likeverdige målformer og skal vere jamstilte skriftspråk, men ver-

ken mållova eller andre lover har uttrykkjelege reglar om val av skriftspråk i lover. I St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og meining* stod det at det er eit mål at minst 25 prosent av lovverket rekna i tekstmengd skal vere på nynorsk. Dette målet er ikkje nådd.

I rettleiinga Lovteknikk og lovforberedelse (JD 2000) står det at framlagde endringar i lover skal ha same målform som den lova som skal endrast, og det blir vist til ei fråsegn frå Kulturdepartementet om at målforma i forskriftene bør følgje målforma i lova. I Lovteknikk og lovforberedelse står det ikkje noko om val av målform i sjølve lova. I rettleiinga om forskriftsarbeid for kommunane (JD 2002) heiter det at kommunen sjølv kan avgjere om ei kommunal forskrift skal skrivast på bokmål eller nynorsk.

Formelt er det Stortinget som avgjer om ei lov skal vere på bokmål eller nynorsk. I praksis er det ofte fagdepartementet som tek avgjerda. Éin grunn til at så få departement vel nynorsk i lover, kan vere at skribentane ikkje kjenner seg kompetente nok til å bruke nynorsk. Ein annan grunn kan vere generell motvilje mot å bruke nynorsk i regelverk. Frå tid til anna og frå ulike hald kjem det uformelle signal om at nynorsk gjer lovtekstar vanskelege å forstå. Det er nærliggjande å tru at eit skifte frå nynorsk til bokmål av mange blir oppfatta som ein «klarspråksgevinst». Det er viktig at klarspråksomsyn og brukartilpassing ikkje blir nytta som brekkstong for å endre ei gjeldande lov frå nynorsk til bokmål, og at «omsynet til brukarane» ikkje blir nytta som argument for å velje bort nynorsk eller for å velje bokmålsnære former i nynorske tekstar, slik lovutval og departement ofte gjer. Ei unyansert lesing av krava om brukartilpassing i den nye språklova kan auke risikoen for bortval av nynorsk og utholing av den offisielle språkpolitikken på området. I Innst. 253 L (2020–2021) presiserer kulturkomiteen på Stortinget dette: «Komiteen er opptekne av at klart språk ikkje må brukast som eit argument imot nynorsk i forskjellige tekstar» (punkt 2.15).

Erfaringar frå arbeid med språk i lover og forskrifter

I rapporten frå Difi-undersøkinga blant regelskrivarar og leiarar i departementa (Difi 2017b) kjem det fram at praktisk arbeid med og diskusjonar om konkrete tekstar gjev den beste læringseffekten. Blant dei faktorane som fremjar klart språk i lover og forskrifter, nemner respondentane tverrfagleg samarbeid, konkrete prosjekt og krav om klart språk som ein del av utgreiingsinstruksar og bestillingar. Blant faktorane som hindrar klart språk i lover og forskrifter, nemner dei tidspress og mangel på gode rutinar.

Språkrådet har registrert at den kompetansen som blir bygd opp gjennom det praktiske arbeidet med lover og forskrifter, i liten grad blir ført vidare i departementa. Dermed vil det framleis vere behov for språkleg eksperthjelp. Kompetansen bør delast, og departementa må ta ansvar for å setje kompetansedelinga i system. Ein annan observasjon Språkrådet har gjort, er at gjennomarbeidde språklege endringar i lovtekstar stundom blir reverserte i siste fase. I det heile kan tidspress føre til at den siste kvalitetssikringa av lovteksten blir ufullstendig, eller at ho ikkje blir gjennomført.

Internasjonale organisasjonar som arbeider med språk i regelverk

Organisasjonen Clarity International arbeider for klart språk i juridiske tekstar. Clarity arrangerer internasjonale konferansar annakvart år. Sidan 2005 er det halde sju Clarity-konferansar. Konferansen i 2020 vart skipa til i samarbeid med organisasjonen Plain Language Association International (PLAIN). Språkrådet er medlem av begge organisasjonane.

Vidare arbeid

Lover og forskrifter er tekstar som skal leve lenge. Dei bør ha oversiktleg struktur og godt språk. Som nemnt blir krav om klart språk teke inn i mandatet til stadig fleire lovutval, men språklege krav i mandat er ingen garanti for språkleg kvalitetssikring i praksis. Det trengst i tillegg sentrale retningslinjer om val av skriftspråk i lover. Det bør vere eit minstekrav at lover på

nynorsk ikkje blir skrivne om til bokmål når dei blir reviderte. Skal vi på lengre sikt nå det språkpolitiske målet om at 25 prosent av lovtekst er på nynorsk, må det snarare til ein auke i talet på lovarbeid på dette skriftspråket. Departement og lovutval har no tilgang til gode verktøy som kan hjelpe dei i skrivearbeidet, og dei kan få språklegleg eksperthjelp når dei treng det. Men det er frivillig å bruke verktøy og å følgje språkleglege råd, og det hender at lovutval og departement som får tilbod om språklegleg hjelp, takkar nei.

Krav om språkleg kvalitetssikring av viktige lover som gjeld mange, bør takast inn i sentrale styringsdokument, først og fremst utgreiingsinstruksen. Dersom eit slikt krav blir teke inn, må statsforvaltninga setjast i stand til å oppfylle kravet. Det trengst ei fast og formalisert ordning for obligatorisk kvalitetssikring av viktige lovtekstar. Ordninga må omfatte kvalitetssikring av både struktur og språk, og ho bør byggje på den etter kvart velprøvde tverrfaglege skriveverkstadenmetoden. Føresetnaden for å etablere ei fast kvalitetssikringsordning er eit stabilt fagmiljø som har nok ressursar til å dekkje behovet.

I Prop. 1 S (2020–2021) (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2020) heiter det: «Regjeringa arbeider med å stille mer tydelige krav til forvaltninga og med å sette arbeidet med klart lovspråk i system» (side 16). Alle sektorar må ta ansvar for å auke talet på lover på nynorsk, jf. det særlege ansvaret staten har for å fremje nynorsk som det minst bruka norske skriftspråket (jf. språkløva § 1). Men førebels er det ikkje sett av eigne budsjettmidlar til arbeidet med klart språk i lover og forskrifter.

Digitaliseringa av offentleg sektor

Språkteknologi

Dei seinaste offentlege utgreiingane om språk, digitalisering og kunstig intelligens nemner alle språkteknologi som ein føresetnad for at digitaliseringa skal fungere, og for at Noreg skal kunne utnytte kunstig intelligens. Det er òg eit krav at slik språkteknologi må

kunne brukast på norsk. Den norske offentlege sektoren baserer seg etter kvart i stor grad på digital kommunikasjon med innbyggjarane. Det gjer at språkteknologi på norsk blir ein føresetnad for oppfylling av demokratiske rettar.

I digitaliseringsstrategien (KMD 2019) heiter det at «[s]pråkteknologiske produkter og tjenester på norsk er en grunnleggende komponent i digitaliseringen av det offentlige» (kapittel 3). Språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) trekkjer fram same prinsipp: «Frå eit demokrati- og innbyggjarperspektiv er det rimeleg å hevde at språkteknologiske produkt ikkje er allment tilgjengelege i Noreg før dei blir tekne i bruk på norsk. Spesielt viktig er dette for det offentlege, som forvaltar rettar og plikter for innbyggjarane og fellesskapen sine ressursar» (side 41).

Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* slår fast at digitale tenester skal sikre likeverdig samfunnsdeltaking for alle borgarane i samfunnet. Det inneber eit godt og forståeleg bokmål og nynorsk i digitale kommunikasjonskanalar, men viktig i denne samanhengen er òg universell utforming: «Språkteknologi kan betre tilgangen til informasjon, varer og tenester for personar med funksjonsnedsetjingar. [...] Digitalisering av tenester må derfor skje etter standardar for universell utforming. Språkteknologi på norsk er eit vilkår for at dette kan skje.» (Prop. 108 L (2019–2020):41–42). Meir informasjon om digitalisering og universell utforming finst i kapittelet «Språk i arbeidslivet».

Skal språkteknologien verke på norsk, må norsk tale-attkjenning (som gjer naturleg tale om til maskinlesbar tekst), norsk talesyntese (som gjer maskinlesbar tekst om til (kunstig) tale), automatisk omsetjing, retteprogram, norske praterobotar og søkjemotorar – på bokmål og nynorsk og av ein kvalitet som ikkje hindrar god kommunikasjon – først vere tilgjengeleg.

Digitaliseringa av offentleg sektor har ført til ein auke i bruken av norsk språkteknologi så vel som ein auke

i kunnskapen om kva språkteknologi er, og kva han kan brukast til. Språkteknologi er ikkje lenger berre å rekne som eit hjelpemiddel til skrivearbeid, det er ein føresetnad for at digitaliseringa skal fungere. Informasjonsarbeidet som Språkrådet har retta mot viktige organ som Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) og Skatnettverket (det strategiske samarbeids- og rådgjevingnettverket til Digdir), kan òg ha medverka til å auke kunnskapen om kor viktig språk er i digitaliseringa.

Bruken av språkteknologi i stat og kommune

Ei undersøking om bruken av språkteknologi i offentlege verksemdar (Ipsos 2020) viste at det offentlege Noreg tek i bruk stadig meir språkteknologi i digitale løysingar:

- 9 av 10 offentlege verksemdar brukar språkteknologiske løysingar i dag.
- Dei vanlegaste løysingane er søkjeverktøy og automatisk omsetjing.
- 41 prosent av dei kommunale/fylkeskommunale verksemdene og 18 prosent av statleg sektor brukar tekst-til-tale-system.
- Om lag 7 av 10 verksemdar seier at dei treng meir språkteknologi.
- Praterobotar, tekst-til-tale-system og automatisk omsetjing er dei verktøya som oftast blir vurderte.
- Dei fleste verksemdene seier at føremålet med å ta i bruk språkteknologi er effektivisering og betre tenester til innbyggjarane.
- Dess meir kunnskap leiarane i offentlege verksemdar har om språkteknologi, dess meir språkteknologi blir teken i bruk.
- Berre 5 prosent av offentlege verksemdar har teke kontakt med Språkrådet for råd om anskaffing og bruk av språkteknologiske løysingar.

Når det gjeld dei to siste punkta i resultatata over har Språkrådet i Prop. 108 L (2019–2020) vorte peikt ut som eit organ med «særleg ansvar for å følgje opp

«For å gjere teknologien betre og styrkje likestillinga mellom bokmål og nynorsk trengst språkdata av høg kvalitet. Her har alle delar av offentleg sektor eit særleg stort ansvar for å utvikle og dele relevante data.»

dialogen med offentleg sektor om innkjøp og bruk av språkteknologi i den sektoren» (side 46). Språkrådet arbeider derfor med ein rettleiar for språk i praterobotar. Målet med rettleiaren er å informere om kva språklege omsyn som må takast når offentlege verksemder gjer bruk av praterobotar i publikumstenestene sine.

Eit døme på eit utviklingsprosjekt som tek nasjonalt språkleg ansvar, er utviklinga av taleattkjenning for referentseksjonen i Stortinget. Allereie i starten av prosjektet vart det teke høgde for den norske språksituasjonen med stor grad av dialektbruk og to skriftspråk. Språkrådet og språkbanken ved Nasjonalbiblioteket vart kontakta i oppstartsfasen, og alle dataa frå prosjektet skal leverast inn til språkbanken til gjenbruk. Nokre av dei er allereie tilgjengelege.

Kvaliteten på norsk språkteknologi – på bokmål og nynorsk

Så vel digitaliseringsstrategien (KMD 2019) som strategien for kunstig intelligens (KI-strategien 2020) set behova for språkteknologi i samheng med grunnleggjande ressursar til utvikling av norsk språkteknologi. Språkteknologien har fått auka merksemd og status, men målet er ikkje nådd med det. Teknologien er ikkje like bra på norsk som på engelsk, og kvaliteten er dårlegare på nynorsk enn på bokmål.

Språklova stiller krav til målbruk i offentleg sektor. Men det har ikkje vore systematisk undersøkt i kva grad interaktive løysingar som praterobotar, søkjemotorar og annan språkteknologi folk brukar når dei kommuniserer med det offentlege, verkar jamgodt på dei to skriftspråka. Språkrådet finn likevel følgjande:

- Søkjemotorar er ikkje alltid laga slik at dei gjev treff på nynorske dokument når ein søker på bokmål – og omvendt.
- Praterobotar kan ofte ikkje svare på nynorsk.
- Taleattkjenningsverktøya – særleg dei som set om frå tale til tekst – forstår ikkje dialekt og produserer tekst berre på bokmål.
- Direkte automatisk omsetjing til og frå engelsk finst berre for bokmål.

Desse forskingsfunna gjev grunn til sterk uro, for dei viser ei svekking av nynorsk bruksspråk på flater som når svært mange. For å gjere teknologien betre og styrkje likestillinga mellom bokmål og nynorsk trengst språkdata av høg kvalitet. Her har alle delar av offentleg sektor eit særleg stort ansvar for å utvikle og dele relevante data. Meir informasjon om slike språkdata finst i kapitlet «Språklege byggjeklossar».

Språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) peikar på at det offentlege sjølv er ei viktig kjelde til data som kan nyttast i språkteknologi. Det gjeld så vel tekst- som taledata. Det er òg nemnt i proposisjonen at det er «grunn til å tru at det er behov for å auke merksemda og kunnskapen i det offentlege om språkdata, kva språkdata er, kva nytte og verdi språkdata har, og kvar og korleis det offentlege kan levere språkdata på ein trygg måte» (side 46).

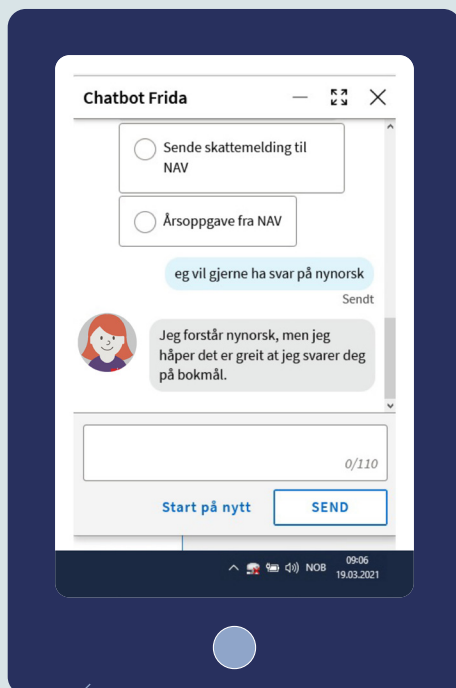
For å møte dette behovet har Digitaliseringsdirektoratet, Språkrådet og Nasjonalbiblioteket gått saman om ein rettleiar for innlevering av språkdata, «Språk-

data, korleis kan vi hauste og dele?» (Digitaliseringsdirektoratet 2021). Rettleiaren forklarar kva typar språkdata som finst, og kva verksemdene skal gjere med dei.

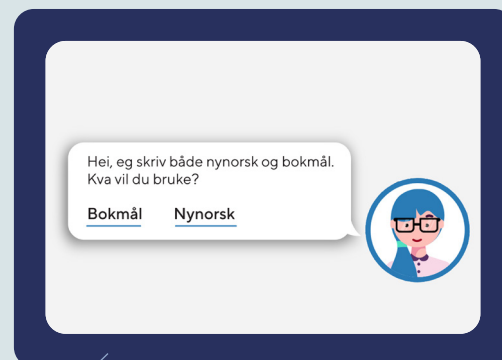
Staten er den største norske innkjøparen av språkteknologi. Derfor må staten ta i bruk innkjøpsmakta si og krevje at alle digitale løysingar han kjøper inn, kan brukast på både nynorsk og bokmål. Mållova seier at statsorgan skal svare på skriv frå private rettssubjekt i den målforma som er nytta i skrivet. Språklovspro-

posisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) spesifiserer at sjølvbeteningstenester som statsorgan tek i bruk, skal vere tilgjengelege på både bokmål og nynorsk samtidig (§ 14). Språklovsproposisjonen spesifiserer på same vis at ein statleg praterobot må fungere på både nynorsk og bokmål. Likevel finst det praterobotar som forstår berre bokmål, og praterobotar som forstår nynorsk, men som kan svare berre på bokmål.

Dette vil ikkje seie at det ikkje finst nynorske praterobotar. Nokre slike er tekne i bruk i kommunesektoren:

Nav sin praterobot Frida er ein av mange som ikkje kan svare på nynorsk.

Kommune-Kari svarar på både bokmål og nynorsk.

Den aukande digitaliseringa av offentleg sektor har skapt eit større behov for systematisk terminologiarbeid i fleire statlege verksemdar.

Det er altså ikkje språkteknologien som er problemet i dette høvet. Praterrobotar er laga slik at svara er skrivne inn på førehand. Statlege organ som planlegg å lage eller ta i bruk ein praterrobot, må anten skrive svara på bokmål og nynorsk samstundes, eller dei må bygge inn ei automatisk omsetjing mellom nynorsk og bokmål i praterroboten. Det siste alternativet blir prøvd i praterroboten som skatteetaten planlegg.

Terminologi- og omgrepsarbeid

Den aukande digitaliseringa av offentleg sektor har skapt eit større behov for systematisk terminologiarbeid i fleire statlege verksemdar. Eit overordna mål for digitaliseringa av staten er at innbyggjarane ikkje skal måtte gje same informasjon til staten fleire gonger. For å nå det målet må dei ulike verksemdene dele dataa dei samlar inn frå innbyggjarane. Datasetta må vere skildra og merkte på ein slik måte at òg andre statlege verksemdar kan gjenkjenne og gjenbruke dei. Omgrepa som blir nytta når ein beskriv dataa, må såleis ha ein klar definisjon. For å lukkast med slik kategorisering treng ein god norsk terminologi og målretta samarbeid på tvers av ulike statlege sektorar.

Orden i eige hus

Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) har utarbeidd ein rettleiar for samordninga av omgrepsarbeidet i staten. Ein viktig del av samordningsarbeidet blir kalla «orden i eige hus». Ved å skaffe seg «orden i eige hus» vil dei offentlege verksemdene få betre oversikt over dataa dei har henta inn frå publikum, og over anna sentralt

språktilfang som er viktig i arbeidet med digitaliseringa av statleg sektor. Omgreps- og terminologiarbeid er ein naturleg del av dette arbeidet, og fleire verksemdar har dei seinare åra arbeidd spesifikt med termar og definisjonar av omgrep som er sentrale i nett deira sektor.

Felles datakatalog

Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) er ansvarleg for drifta og utviklinga av Felles datakatalog, som ligg på nettstaden data.norge.no. Denne felles datakatalogen samlar beskrivingar av datasett, omgrep, api-ar (forkorting for det engelske omgrepet Application Programming Interface) og informasjonsmodellar frå verksemdene. Verksemdene kan sjølve leggje inn omgrepsbeskrivingar og definisjonar i katalogen, men nokre av dei større verksemdene, som skatteetaten og Nav, har eigne omgrepskatalogar lokalt som seinare blir hausta inn til datakatalogen.

Den delen av Felles datakatalog som gjeld omgrep og definisjonar av dei, inneheldt 4718 termpostar ved utgangen av 2020 (Digitaliseringsdirektoratet 2021a), men berre 29 av termpostane opplyste om nynorsk term i samanhengen. Det er eit problem at svært lite av innhaldet i omgrepsdelen blir registrert på nynorsk. Nynorsktermene er i tillegg lite synlege i strukturen slik Felles datakatalog er organisert i dag.

Forvaltningsstandardar for omgrepsarbeid

Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) utarbeider og forvaltar ein referanse katalog for IT-standardar. Referanse katalogen inneheld fire gjeldande forvaltningsstandardar for omgrepsanalyse og definisjonsarbeid (Digitaliseringsdirektoratet 2021b):

- Termlosen – kort innføring i omgrepsanalyse og terminologiarbeid
- forvaltningsstandard for omgrepsbeskrivingar
- forvaltningsstandardar for maskinell tilgjengeleggjing av omgrepsbeskrivingar
- forvaltningsstandard for omgrepsharmonisering og omgrepsdifferensiering

Det kan vere at to verksemder brukar same term, men legg ulikt innhald i termen, eller at to verksemder brukar to ulike termar når dei eigentleg viser til det same innhaldet. I slike tilfelle er det nødvendig å harmonisere (bli samde om definisjon eller term) eller differensiere (gjere skilnadene mellom omgrepa tydelegare).

Desse forvaltningsstandardane legg til rette for at dei ulike statlege verksemdene kan bruke same metodar og format når dei skal dele og skildre data og omgrep.

Omgrepsharmonisering og omgrepsdifferensiering

Arbeidet med digitalisering av offentleg sektor har ført til større merksemd rundt omgrepsbruken i dei ulike statlege verksemdene, og særleg i høve der fleire verksemder treng å klargjere innhaldet i omgrep som blir bruka på tvers av sektorar eller verksemder. Det kan vere at to verksemder brukar same term, men legg ulikt innhald i termen, eller at to verksemder brukar to ulike termar når dei eigentleg viser til det same innhaldet. I slike tilfelle er det nødvendig å harmonisere (bli samde om definisjon eller term) eller differensiere (gjere skilnadene mellom omgrepa tydelegare). Forvaltningsstandard for omgrepsharmonisering og omgrepsdifferensiering kom i ny utgåve i 2020 og skildrar prosessen for dette arbeidet.

Det har vist seg å vere eit behov for at fleire verksemder gjer slikt harmoniserings- eller differensieringsarbeid. I arbeidet med digitaliseringsvenleg regelverk er det til dømes viktig å harmonisere eller differensiere omgrep som blir bruka i ulike lover og forskrifter. Språkrådet kjenner til at omgrepsharmonisering blir drøfta i Digitaliseringsdirektoratets arbeidsgruppe

som lagar rettleiar for digitaliseringsvenleg regelverk. Språkrådet gjev råd i dette arbeidet.

Fellesoffentlege omgrep

For å kunne gjenbruke data er det behov for definisjonar av nokre fellesoffentlege omgrep. Fellesoffentlege omgrep er generelle omgrep som er sentrale for fleire offentlege verksemder, og som blir bruka på tvers av ulike fagområde og bruksområde. Dei ligg høgt i det ein kan kalle eit omgrepshierarki, og blir såleis i stor grad bruka som overomgrep i definisjonar av andre og meir fagspesifikke omgrep.

Ei gruppe med medlemmer frå Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) og Språkrådet har laga forslag til omgrepsmodellar og definisjonar for sju slike sentrale fellesoffentlege omgrep, og forslaga frå arbeidsgruppa vart sende på høyring i 2020. Det er første gongen eit slikt arbeid med fellesoffentlege omgrep er gjort i Noreg. Dei endelege termene og definisjonane vil bli publiserte i omgrepsdelen av Felles data-katalog.

E-læringskurs i terminologi- og omgrepsarbeid

Som eit svar på behovet for opplæring i terminologi- og omgrepsarbeid både i samband med digitaliseringsarbeidet i offentleg sektor og i samband med terminologiarbeid i universitets- og høgskulesektoren

«Manglande nynorsk terminologi påverkar igjen utviklinga av ny språkteknologi. Utan nynorsk grunnlagsmateriale vil til dømes praterobotar vanskeleg fungere optimalt på nynorsk.»

har Språkrådet i samarbeid med Digitaliseringsdirektoratet (Digdir) laga e-læringskurset «Begrip begrepe! – et innføringskurs i terminologi- og begrepsarbeid». Kurset vart lansert i mai 2020 på læringsplattforma til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ). Dei primære målgruppene for kurset er tilsette i offentleg sektor som arbeider med omgrepsbeskrivingar, og tilsette i universitets- og høgskulesektoren som treng å setje om og utvikle terminologi til undervisninga. Kurset gjev ei praktisk innføring i terminologisk metode.

Vidare arbeid

Språkrådet samlar inn data om bruk av bokmål og nynorsk på offentlege nettstader. Men det finst ingen statistikk over bruken av og fordelinga mellom skriftspråka i programvare og språkteknologiske løysingar. Det ligg heller ikkje føre noka oversikt over i kva grad norsk og norske dialektar blir forstått av taleattkjennarar, samanlikna med til dømes engelsk.

Nynorsk terminologi blir ikkje utvikla samtidig som tilsvarande terminologi på bokmål. Det er problema-

tisk av fleire grunnar: Staten har plikt til å svare innbyggjarane på det skriftspråket dei sjølve ønskjer å nytte. Når fastsett terminologi manglar på nynorsk, blir den nynorske terminologien adhocprega og ulik frå gong til gong. Ei systematisk oversikt over kva tilfang offentlege verksemder har samla inn, og korleis dei eventuelt har ordna eigne data til språkteknologisk bruk, er ikkje tilgjengeleg. Manglande nynorsk terminologi påverkar igjen utviklinga av ny språkteknologi. Utan nynorsk grunnlagsmateriale vil til dømes praterobotar vanskeleg fungere optimalt på nynorsk.

Det finst òg lite informasjon om kva dei nye reglane om universell utforming vil ha å seie for i kva grad offentlege etatar tek i bruk ny språkteknologi, og i kva grad teiknspråk er tenkt inkludert i dei framtidige språkteknologiske løysingane. Teiknspråkteknologien er førebels ikkje god nok til automatisk attkjening på noko språk, men kan bli det i framtida. Det er derfor avgjerande å vere tidleg ute med å planleggje for nye teknologiske løysingar også på dette feltet.

§ 19

Språkrådet

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og forvaltar dei offisielle skriftnormalane for bokmål og nynorsk.

§ 19 første leddet

KJELDER

Dahle, M. og J. Ryssevik (2013): Klart vi kan! – en evaluering av effektene av prosjektet «Klart språk i staten». *Ideas2evidence, rapport 11/2013*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/informasjonspolitikk/klarsprakevaluering.pdf?id=2195163> (mai 2021).

Difi 2017a = Innbyggerundersøkelsen 2017. Hva mener innbyggerne? *Difi-rapport 2017:6*. https://dfo.no/filer/Fagomr%C3%A5der/Rapporter/Rapporter-Difi/difi-rapport_2017_6_innbyggerundersokelsen_2017_hva_mener_innbyggerne.pdf (mai 2021).

Difi 2017b = Opinion for Difi (2017): Lovspråksundersøkelse i departementene. https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/undersokelser/rapport_difi_klart-lovsprak_kvalitativ-del-0022.pdf (mai 2021).

Difi 2019 = Innbyggerundersøkelsen 2019. Hva mener innbyggerne? *Difi-rapport 2019:8*. <https://dfo.no/rapporter-og-statistikk/undersokelser/innbyggerundersokelsen-2019> (juni 2021).

Digitaliseringsdirektoratet (2021a): E-post 15.1.2021.

Digitaliseringsdirektoratet (2021b): Referanse-katalogen for IT-standardar. <https://www.digdir.no/digitalisering-og-samordning/referanse-katalogen-it-standardar/1480> (mai 2021).

Digitaliseringsdirektoratet (2021): Språkdata – korleis kan vi hauste og dele? <https://www.digdir.no/digitale-felleslosninger/sprakdata-korleis-kan-vi-hauste-og-dele/2367> (mai 2021).

Digitaliseringsrundskriva = Digitaliseringsrundskrivet 2018, 2019 og 2021.

Digitaliseringsrundskrivet 2018. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/andre-dokumenter/kmd/2017/digitaliseringsrundskrivet/id2569983/> (mai 2021).

Digitaliseringsrundskrivet 2019. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/andre-dokumenter/kmd/2018/digitaliseringsrundskrivet/id2623277/> (mai 2021).

Digitaliseringsrundskrivet 2021. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/no/dokumenter/digitaliseringsrundskrivet/id2826781/> (mai 2021).

Digitaliseringsstrategien 2019–2025. Sjå KMD (2019).

Finansdepartementet (2016): Utredningsinstruksen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks-om-utredning-av-stalige-tiltak-utredningsinstruksen/id2476518/> (mai 2021).

Forskrift om målbruk i offentlig teneste = Forskrift 5. desember 1980 nr. 4938 om målbruk i offentlig teneste. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1980-12-05-4938> (januar 1981).

Forskrift om målform i eksamensoppgåver. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1987-07-07-4148?q=forskrift%20om%20m%C3%A5lform%20i%20eksamensoppg%C3%A5ver> (august 1987).

Forskrift om målvedtak = Forskrift 4. februar 2020 nr. 103 om endring i forskrift om målvedtak i kommunar og fylkeskommunar. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-02-04-103> (februar 2020).

Grepstad, O. (2020): Språkfakta 2020. Volda: Grepstad skriveri.

Innst. 16 S (2014–2015) = Innstilling frå kommunal- og forvaltningskomiteen om løyvingar på statsbudsjettet for 2015 vedrørende kapitlet under Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Finansdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet (rammeområda 1, 6 og 18). Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2014-2015/Inns-201415-016/> (desember 2014).

Innst. 253 L (2020–2021) = Innstilling frå familie- og kulturkomiteen om Lov om språk (språkløva) (midlertidig). Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2020-2021/inns-202021-253/?all=true> (mai 2021).

Ipsos (2020): *Bruk av og behov for språkteknologiske løsninger i offentlige virksomheter.* Undersøking gjort av Ipsos for Språkrådet og Direktoratet for forvaltning og IKT februar 2020. https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/rapporter-og-undersokelser/2020_bruk-av-og-behov-for-sprakteknologiske-losninger-i-offentlige-virksomheter.pdf (mars 2021).

ISO-standarden (2021): ISO/WD 24495-1 Plain language. <https://www.iso.org/standard/78907.html> (mai 2021).

JD 2000 = Justis- og beredskapsdepartementet (2000): *Lovteknikk og lovforberedelse. Veiledning om lov- og forskriftsarbeid.* <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/bro/2000/0003/ddd/pdfv/108138-lovteknikkboka.pdf> (mai 2021).

JD 2002 = Justis- og beredskapsdepartementet (2002): *Forskriftsarbeid for kommuner.* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forskriftsarbeid-for-kommuner/id278722/> (mai 2021).

KI-strategien (2020): *Nasjonal strategi for kunstig intelligens.* Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/1febbb-b2c4fd4b7d92c67ddd353b6ae8/no/pdfs/ki-strategi> (mai 2021).

KMD (2019): *Én digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025.* Kommunal- og moderniseringsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/db9bf2bf10594ab88a470db40da0d10f/no/pdfs/digitaliseringsstrategi_for_offentlig_sektor_rettet.pdf (mai 2021).

KMD 2019–2020 = Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Prop. 105 S (2019–2020) *Kommune-proposisjonen 2021.* <https://www.regjeringen.no/contentassets/b22c03dc383640169f396bd2fddca846/no/pdfs/prp201920200105000dddpdfs.pdf> (mai 2021).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020): Prop. 1 S (2020–2021) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/257c8bf71f0146c0801f39e4f559826b/no/pdfs/prp202020210001kmdddpdfs.pdf> (mai 2021).

KS (2018): *Hamar sparer tid og penger med klart språk.* <https://www.ks.no/fagomrader/digitalisering/utviklingsprosjekter/klart-sprak-i-kommunesektoren/nyheter-om-klart-sprak/hamar-sparer-tid-og-penger-med-klart-sprak/> (mai 2021).

KS (2019): *Klart språk i digitale løsninger.* <https://www.ks.no/fagomrader/digitalisering/klart-sprak-i-digiale-selvbetjeningslosninger/> (mai 2021).

KS (2020): *Stadig flere kommuner satser på klart språk.* <https://www.ks.no/pressemeldinger/stadig-flere-kommuner-satser-pa-klart-sprak/> (mai 2021).

Lov om målbruk i offentlig teneste. Sjå Mållova.

Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet.* Kommunal- og moderniseringsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-27-20152016/id2483795/?q=klart%20spr%c3%a5k&ch=2#match_0 (mars 2021).

Mållova = Lov 11. april 1980 nr. 5 om målbruk i offentlig teneste. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1980-04-11-5> (januar 1981).

NOU 2019: 5 *Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven).* Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-5/id2632006/> (mai 2021).

Opinion (2020): *Befolkningsundersøkelse for Språkrådet 2020. Rapport 7. oktober 2020.* https://www.sprakradet.no/globalassets/intranett/fagstoff/undersokelser/20201007_sprakradet_befolkningsundersokelse-2020.pdf (mai 2021).

Oslo Economics (2021): *Evaluering av Program f or klart språk i kommunesektoren: OE-rapport.* (Upublisert)

Prop. 96 S (2016–2017) *Endringer i kommune-strukturen.* Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-96-s-20162017/id2548145/> (april 2017).

Prop. 108 L (2019–2020) = *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om språk (språklova).* Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (mai 2020).

Rundskriv F/8 N/81 frå Kyrkje- og undervisningsdepartementet. (Upublisert)

Språklova. Sjå Prop. 108 L (2019–2020).

Språkrådet (2011): *Undersøking om målbruken i nynorskkommunar – rapport.* Språkrådet, Landsmanslutninga av nynorskkommunar og Nynorsk kultursentrum. <http://www.sprakradet.no/upload/Rapport%20fr%a5%20kommuneunders%c3%b8kinga.pdf> (mai 2021).

Språkrådet (2015): *Undersøkelse av bruken av bokmål og nynorsk – rapport til KUD.* <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/rapporter-og-undersokelser/undersokelse-av-bruken-av-bokmal-og-nynorsk-rapport-til-kud-2015.pdf> (mai 2021).

Språkrådet (2017): *Språkstatus 2017. Språkpolitisk tilstandsrapport frå Språkrådet.* <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/sprakstatus/sprakstatus-2017.pdf> (mai 2021).

Språkrådet (2020): *Målbruksstatistikk.* <https://www.sprakradet.no/Spraklige-rettigheter/Spraklege-rettar-som-gjeld-bruken-av-norsk/Maallova/Statistikk/> (mai 2021).

Språkrådet (2021): *Godt språk i regelverk. Veiledning for skribenter.* <https://www.sprakradet.no/klarsprak/om-skriving/sprak-i-lover-og-forskrifter/> (februar 2021).

St.meld. nr. 35 (2007–2008) Mål og mening. *Ein heilskapleg norsk språkpolitikk.* Kultur- og kyrkje-departementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/50816e814a9c46169bd69dc20dd746a3/nn-no/pdfs/stm200720080035000dddpdfs.pdf> (mai 2021).

Kortversjon: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/sprakmelding_kortversjon_feb2009.pdf (mai 2021).

Universitetet i Oslo (2016): *Klarspråk i juridisk forskning og undervisning.* <https://www.jus.uio.no/forskning/prosjekter/klarsprak/> (februar 2021).

Universitetet i Oslo (2019): *UiO starter landets første bachelorprogram i klart språk.* <https://www.hf.uio.no/studier/aktuelt/aktuelle-saker/2019/uio-starter-norges-forste-bachelorprogram-i-klarsp.html> (mai 2021).

Wieland, K.W. (2020): *Alle vil bli forstått.* Kommunal Rapport. <https://www.kommunal-rapport.no/debatt/alle-vil-bli-forstatt/110352/> (mai 2021).

§ 7

Norsk teiknspråk

Norsk teiknspråk er det nasjonale teiknspråket i Noreg.

Som språkleg og kulturelt uttrykk er norsk teiknspråk likeverdig med norsk.

«I den nye språklova får alle dei tradisjonelle språka i Noreg eit vern og ein lovfesta status dei har sakna frå før, og det fleirspråklege norske samfunnet blir endeleg anerkjent av lovverket.»

